

УДК 351.746+334.012.32

О.Б. МЕЛЬНИК, прокуратура м. Дніпро-дзержинськ

ЗМІСТ ТА НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ

Ключові слова: діяльність, органи внутрішніх справ, адміністративно-правова охорона, приватна власність

Сьогодні у нашій державі інтенсивно створюється правова база для забезпечення конституційного права приватної власності. І переконливим доказом цього є те, що Конституція України визначає систему органів та посадових осіб, до компетенції яких належить утвердження, забезпечення і захист прав і свобод людини та громадянина, включаючи й конституційне право на приватну власність [1].

У системі цих органів вагоме місце посідають правоохоронні органи, до яких належать і органи внутрішніх справ. Так, у Положенні про Міністерство внутрішніх справ України від 17.10.2000 р. закріплено, що МВС України є головним (провідним) органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань формування і реалізації державної політики у сфері захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства від протиправних посягань, ведення боротьби зі злочинністю [2].

Разом із цим, необхідно відмітити, що ніні у науковій літературі приділяється недостатня увага вивченню діяльності органів внутрішніх справ у сфері адміністративно-правової охорони приватної власності. Існуючі на сьогодні наукові праці (О.В. Волох, І.Р. Курилін, П.П. Михайленко, О.С. Самойлова, Ю.В. Філей) присвячені, головним чином, аналізу кримінально-правової охорони приватної власності, що свідчить про ак-

туальність даної статті. З огляду на це, метою статті є визначення особливостей діяльності органів внутрішніх справ у сфері адміністративно-правової охорони приватної власності, що передбачає вирішення наступних завдань: по-перше, з'ясування змісту діяльності органів внутрішніх справ у сфері адміністративно-правової охорони приватної власності та, по-друге, виокремлення основних напрямів цієї діяльності, що дозволить сформулювати конкретні пропозиції, спрямовані на покращення названого напрямку правозастосовної діяльності міліції.

Аналіз основних завдань МВС України дозволяє стверджувати, що одним із них є забезпечення запобігання злочинам проти приватної власності, їх припинення, розкриття і розслідування, розшук осіб, які вчинили ці злочини, вжиття заходів до усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень проти приватної власності та здійснення на договірних засадах охорони майна всіх форм власності, у тому числі й приватної [2]. Доказом цього є й Закон України «Про міліцію» 1990 р., який встановлює, що одним із основних завдань міліції є захист власності від протиправних посягань [3].

Отже, на нашу думку, забезпечення органами внутрішніх справ конституційного права людини і громадянина на приватну власність полягає у здійсненні правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист майна особи від протиправних посягань, з метою створення необхідних умов для реалізації цього права.

Змістом діяльності органів внутрішніх справ по забезпеченню конституційного права людини і громадянина на власність є сукупність однорідних, конкретних дій їхніх співробітників, що пов'язані зі створенням сприятливих умов для використання кожною особою благ індивідуальної економічної свободи, усунення негативних факторів, які створюють труднощі щодо реалізації цього права, а також забезпеченням умов для його здійснення [4, с.44].

Відомо, що сфера діяльності органів внутрішніх справ має складну структуру. А суспільні відносини, що виникають з приводу

реалізації права приватної власності, характеризуються специфічними рисами та ознаками, що, у свою чергу, зумовлює відмінності в основних видах діяльності органів внутрішніх справ по забезпеченню цього права (адміністративна, оперативно-розшукова, кримінально-процесуальна, виконання покарань); різновидах складових частин системи органів внутрішніх справ (міліція, карний розшук, органи досудового слідства, дізнання, патрульна служба; Державна служба боротьби з економічними злочинами, Державна служба охорони при МВС України та інші); різноманітних формах, методах їх роботи, заходах, що вживаються. Правозахисна орієнтація більшості функцій органів внутрішніх справ закономірна й обумовлена вирішенням переважно охоронних завдань щодо конституційного права людини і громадянина на приватну власність. Це не випадково, оскільки основу цього права становлять важливі для особи блага, а більшість правопорушень зазіхають на ці блага. Від ефективності боротьби залежить можливість користування ними особою, реальність і міцність права приватної власності, тобто те, що впливає на рівень демократизму, добробуту та стабільності суспільства, на законність і правопорядок [5, с.26-27].

Для органів внутрішніх справ, як зазначалось, участь в охороні власності, боротьба з майновими правопорушеннями є одним з головних напрямків їх діяльності, закріплених в Положенні про Міністерство внутрішніх справ України [2]. Водночас слід зауважити, що правові акти не містять розгорнутої характеристики напрямків та завдань діяльності органів внутрішніх справ по охороні приватної власності, а обмежуються, в основному, загальними формулюваннями. Чіткість у цьому питанні вкрай необхідна, і передусім - для об'єктивної оцінки якості роботи органів внутрішніх справ. Тільки при чіткому визначенні завдань та мети діяльності органів внутрішніх справ по забезпеченню конституційного права людини і громадянина на приватну власність будуть виключені перегини, що часом спостерігаються, коли вся повнота відповідальності за охоро-

ну власності перекладається лише на органи внутрішніх справ (їхні окремі служби) або коли недооцінюється їхня роль у механізмі реалізації відповідної функції.

Отже, на наш погляд, метою функціонування органів внутрішніх справ у сфері охорони приватної власності є забезпечення невідворотності відповідальності за здійснення кримінально й адміністративно карних діянь проти приватної власності, зменшення соціальної шкоди, що заподіюються. Визначаючи в такий спосіб загальну спрямованість діяльності органів внутрішніх справ по охороні приватної власності, ми виходимо з трьох передумов. По-перше, ліквідація правопорушень права приватної власності та усунення причин їх здійснення можуть бути досягнуті тільки спільними зусиллями всього суспільства. Така загальна мобілізація потрібна і для того, щоб скоротити кількість порушень цього права. Тому, якщо роль органів внутрішніх справ визначити через мету такого рівня, то ледве чи це стане основою для виміру ефективності їхньої діяльності. Хоча, зрозуміло, що органи внутрішніх справ своєю роботою сприяють викорінюванню майнових правопорушень, зміцненню режиму законності у відносинах охорони права власності. По-друге, органи внутрішніх справ, як і будь-який інший державний орган, зобов'язані сприяти усуненню всіх видів протиправних дій з приводу відносин приватної власності. Водночас аналіз правового положення цих органів свідчить, що держава вбачає в них насамперед засіб боротьби з найбільш суспільно небезпечними формами протиправної поведінки - злочинами й адміністративними правопорушеннями. І, нарешті, по-третє, органи внутрішніх справ належать до правоохоронної системи суспільства, а, отже, основними об'єктами їхньої діяльності є: а) порушення права приватної власності; б) наслідки порушення права; в) причини зазначених порушень [6, с.115].

Своє основне призначення органи внутрішніх справ як суб'єкти охорони приватної власності реалізують при виконанні певних функцій, що передбачають цілком конкретні напрямки діяльності. Серед них, на наш по-

гляд, можна виділити дев'ять таких напрямків: виховання суспільства в дусі поваги до права приватної власності; виявлення й усунення обставин, що сприяють здійсненню адміністративних і кримінальних правопорушень проти власності; запобігання і припинення названих видів правопорушень; виявлення злочинів і проступків, що зазіхають на право приватної власності; провадження по справах про адміністративно карні зазіхання на власність; провадження дізнання і досудового слідства по справах про злочини проти приватної власності; розгляд справ про адміністративно майнові проступки; виконання стягнень по справах про адміністративні покарання і про кримінально карні зазіхання на приватну власність; сприяння державним і суспільним структурам, які функціонують у сфері охорони власності.

Проаналізуємо ці напрямки. Отже, виховання суспільства в дусі поваги до права приватної власності, або правовиховна функція, спрямована на підвищення правосвідомості громадян, службових і посадових осіб шляхом розповсюдження знань про норми законів, які врегульовують право приватної власності, правильне їх використання і застосування в конкретних обставинах. Особливого значення цей напрямок набуває в сучасних умовах, коли відбувається динамічний процес удосконалення законодавства стосовно охорони приватної власності.

Функція виявлення й усунення обставин, що сприяють вчиненню адміністративних і кримінальних правопорушень проти приватної власності, передбачає обмеження впливу негативних факторів, які формують психологію корисливості та інші форми антигромадської мотивації в сфері, що розглядається. Органи внутрішніх справ у цьому зв'язку повинні регулярно проводити поглиблений аналіз стану охорони приватної власності у державі в цілому та в окремих регіонах - зокрема. Згаданий аналіз необхідний для встановлення причин зростання майнових правопорушень і зміцнення тих важелів, що дозволяють підвищити надійність охорони матеріальних цінностей. Про результати проведеної роботи органи внутрішніх справ зоб'

бов'язані інформувати населення (через засоби масової інформації, наприклад, під час телевізійних передач, наукових лекцій тощо), звітувати у відповідні органи, зокрема в міністерства, а також, в рамках своїх повноважень, безпосередньо вживати заходів по ослабленню, нейтралізації та усуненню криміногенних і деліктних факторів.

Функція запобігання й припинення майнових правопорушень звернена на осіб, що замислюють, готують або вчиняють розкрадання та інші подібні діяння. При чому, припинення розкрадання особистого майна на стадії замаху прямо залежить від оперативної поінформованості співробітників карного розшуку, адміністративної служби міліції про осіб, що замислюють чи готують посягання на приватну власність, а також від здійснення заходів щодо недопущення розвитку підготовчих дій і запобігання настанню злочинного результату [7, с.135]. Тому, одержавши інформацію про посягання на приватну власність, що планується чи готується, слід перевірити його вірогідність, а потім ретельно продумати і здійснити заходи, спрямовані на недопущення реалізації протиправних намірів. Тому важливим фактором успішності боротьби з порушеннями права приватної власності є своєчасне і правильне реагування на заяви і повідомлення про правопорушення [8, с.41-42].

Мета впливу органів внутрішніх справ на цих осіб полягає в тому, щоб спонукати їх відмовитися від протиправних намірів і дій та не допустити здійснення ними правопорушення.

Функція виявлення правопорушень проти власності має своїм змістом швидке і повне встановлення (виявлення) фактів вчинення адміністративних проступків чи злочинів та осіб, що їх вчинили. До того ж, працівники органів внутрішніх справ мають певні повноваження щодо затримання особи, яка вчинила правопорушення проти приватної власності, доставляння її в орган внутрішніх справ та утримання до з'ясування обставин порушення, вини та інших його ознак, на строки, передбачені відповідним адміністративно-деліктним чи кримінально-процесуальним законодавством [9, с.87].

Функція судового провадження справ про адміністративні правопорушення проти приватної власності охоплює своєчасне, всебічне й об'єктивне з'ясування обставин вчинення кожного з цих правопорушень, викриття винних. Органами внутрішніх справ вона реалізується у відношенні таких діянь як дрібне розкрадання майна, ухилення від відшкодування майнового збитку, заподіяного злочином, і деяких інших. Значна частина службових осіб органів внутрішніх справ виконує великий обсяг юридичних повноважень на підготовчій стадії провадження: це і виявлення події та вивчення обставин правопорушення, і складання протоколу, і збір інших матеріалів для забезпечення об'єктивного вирішення справи у суді. Цією роботою займаються як служби кримінальної міліції, так і адміністративні служби [10, с.85].

Функція забезпечення виконання стягнення органами внутрішніх справ реалізується по справах про правопорушення проти приватної власності у частині застосування адміністративних стягнень, зокрема адміністративного арешту та забезпечення виконання посадовими особами Державної виконавчої служби постанови про накладення адміністративного штрафу, що стягується в примусовому порядку [11]. До речі, застосування судом стягнення у вигляді виправних робіт має виховний вплив на порушників, а також надає судам можливість одночасно вирішити питання про матеріальну відповідальність в адміністративному і цивільно-процесуальному порядку [12, с.76].

Функції сприяння органами внутрішніх справ широкому колу державних органів і громадських організацій, що діють у сфері охорони приватної власності, полягають у наданні допомоги органам залізничного, морського, річкового, повітряного і пасажирського транспорту, державної інспекції по якості товарів і торгівлі та ін.

Таким чином, органи внутрішніх справ є багатофункціональною системою, що діє у сфері охорони приватної власності. Вони відіграють у ній досить помітну роль, здійснюючи значний обсяг робіт з безпосередньої профілактики, виявлення і розкриття проти-

правних зазіхань на приватну власність, соціальної реабілітації осіб, винних у їхньому здійсненні.

Запропонована система функцій органів внутрішніх справ у сфері охорони приватної власності дає можливість не зводити їхню роль у цій галузі тільки до боротьби з розкраданнями майна приватних власників, що часом спостерігається в теорії і на практиці. Дійсно, розкрадання вимагають першорядної уваги з боку органів внутрішніх справ через їхню високу суспільну небезпеку, але ж вони далеко не вичерпують усіх правопорушень проти приватної власності, припиненням яких покликані займатися ці органи. Дані обставини треба враховувати при формулюванні і реалізації відомчої політики з питань охорони приватної власності. При цьому не слід залишати поза увагою всю гостроту цієї проблеми, усвідомлюючи, наскільки важливо вести боротьбу не тільки з навмисними правопорушеннями, але й з тими, котрі вчиняються з необережності [13, с.36-40]. Потрібно відмітити, що забезпечення права на приватну власність багато в чому залежить від того, як ведеться боротьба з адміністративними та кримінальними правопорушеннями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : зі змінами та доповненнями : [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р.]. – Х. : Весна, 2008. – 48 с.
2. Указ Президента України «Про Положення про Міністерство внутрішніх справ України» : від 17.10.2000 р., № 1138/2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 42. – Ст. 1774.
3. Закон України «Про міліцію» : від 20 грудня 1990 р. № 565-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
4. Хальота А. Методи діяльності органів внутрішніх справ по забезпеченню реалізації прав людини / А. Хальота // Право України. – 2001. – № 5. – С. 43-46.
5. Галуцько В. В. Адміністративно-правова охорона суб'єктів права власності в Україні : моногр. / В. В. Галуцько. – Херсон : ВАТ ХМТ, 2006. – 356 с.

6. Івершенко Л. А. Забезпечення міліцією суб'єктивного права людини і громадянина на приватну власність / Л.А. Івершенко // Науковий вісник Нац. акад. внутр. справ України. – 2004. – № 1. – С. 113-120.

7. Тарасенко А. М. Эффективность предупреждения преступности органами внутренних дел: дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Тарасенко А. М. – К., 1995. – 210 с.

8. Баранов Н. Н. Характеристика краж личного имущества. (Криминологические исследования) / Н. Н. Баранов. – М. : ВНИИ МВД СССР, 1980. – 59 с.

9. Государственное управление социальной общенародной собственностью (Административно-правовой аспект проблемы) : моногр. / под ред. Ю. М. Козлова. –

М. : Изд-во Московск. ун-та, 1983. – 225 с.

10. Никитенко О. І. Адміністративно-правовий захист власності в Україні: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право та процес; фінансове право» / Никитенко О. І. – К., 1996. – 156 с.

11. Кодекс України про адміністративні правопорушення : за станом на 20 берез. 2007 р. – Х. : Одіссей, 2007. – 296 с. (Закони України).

12. Ковалів М. Адміністративна відповідальність за порушення правил щодо забезпечення збереження власності / М. Ковалів // Право України. – 2000. – № 1. – С. 76-78.

13. Лобач В. Декриміналізація розкрадання за новим законодавством: підстави та соціальні аспекти / В. Лобач // Прокуратура. Людина. Держава. – 2005. – № 8 (50). – С. 36-40.

Мельник О. Б. Зміст та напрямки діяльності органів внутрішніх справ у сфері адміністративно-правової охорони приватної власності / О. Б. Мельник // Форум права. – 2009. – № 2. – С. 254–258 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-2/09mobyopv.pdf>

Дається визначення поняття «зміст діяльності органів внутрішніх справ по забезпеченню конституційного права людини і громадянина на власність», формулюється мета функціонування органів внутрішніх справ у сфері охорони приватної власності. Розкриваються та детально аналізуються напрями діяльності органів внутрішніх справ у сфері адміністративно-правової охорони приватної власності.

***

Мельник А.Б. Содержание и направления деятельности органов внутренних дел в сфере административно-правовой охраны частной собственности

Дается определение понятия «содержание деятельности органов внутренних дел по обеспечению конституционного права человека и гражданина на собственность», формулируется цель функционирования органов внутренних дел в сфере охраны частной собственности. Раскрываются и детально анализируются направления деятельности органов внутренних дел в сфере административно-правовой охраны частной собственности.

***

Mel'nik A.B. Maintenance and of a Direction of Activity of Law-Enforcement Bodies in Sphere of an Administrative-Right Protection of a Private Property

The definition to «the content of internal affairs agencies activity directed on guaranteeing the constitutional right on property to the person and citizen» is given. The aim of internal affairs agencies functioning in the sphere of private property protection is formed. The directions of internal affairs agencies activity in the sphere of administrative and legal private property protection are disclosed and analyzed more precise.